

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Capite precedenti insectatus est fœdium, præsertim magistrorum, contentiones, æmulationes et lites; hic mali radicem indicat et amputat, nimirum concupiscentias, amorisque mundi et commodorum presentis vite, cui opponit amorem et accessum ad Deum. Igitur, vers. 1, concupiscentias quasi litium et bellorum fomites perstringit. Inde, vers. 4, docet amicitiam mundi esse inimicam Deo. Ad Deum autem, quiupertis resistit, per humilitatem et munditiam cordis accedendum esse, ut ipse nos exaltet. Tertio, vers. 11, invehitur in detractores. Quarto, vers. 13, ostendit vanitatem concupiscentiarum ex vanitate vite, cui et inhaerent et adherent. Summa ergo capitis est: concupiscentiam honoris et excellentiæ, sive ambitionem, quæ mater est invidiæ, litium, bellorum et detractionum, sanare et extinguere per studium humilitatis et modestiæ.

1. Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? 2. Concupiscitis, et non habetis: occiditis, et zelatis, et non potestis adipisci: litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis. 3. Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. 4. Adulteri, et scilicet quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. 5. An putatis quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis? 6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 7. Subditi ergo estote Deo, resistite autem diabolo, et fugiet a vobis. 8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: et purificate corda, duplices animo. 9. Miseri estote, et lugete, et plorate: risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem. 10. Humilianini in conspectu homini, et exaltabit vos. 11. Nolite detrahare alterutrum, fratres. Qui detrahit fratrem suum, detrahit legem, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed iudex. 12. Unus est legislator et iudex, qui potest perdere et liberare. 13. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Nolite aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et merebimur, et lucrum faciemus. 14. Qui ignoratis quid erit in crastino. 15. Quo est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur: pro eo ut dicitis: Si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. 16. Nunc autem exultatis in superbis vestris. Omnium exultatio talis, maligna est. 17. Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi.

4. UNDE BELLA ET LITES IN VOBIS? — Primi Christiani nulla gesserunt bella, nec gerere poterant, atpote pauci et Gentilibus subditi: bella ergo vocat lites, rixas et pugnas, ut et sit explicativum, q. d. «Bella,» id est «lites.» Ita Lyrannus. Secundo, «lites» accipi possunt verborum, «bella» verberum; unde Thomas Anglicus: *Lites*, inquit, pertinent ad litigantes coram iudice, dum volunt obtinere causam per calumniam, prætextu justitiæ; *bella* pertinent ad violentos, qui rem per violentiam injuriam sibi vindicare conantur. Tertio, per *bella* accipit pugnas et duella: duellum enim est duorum bellum. Denique providebat Jacobus

inter Christianos post Constantinum fore bella, eaque hic tollere satagit (1). Sensus ergo est, q. d. Capite precedenti culpavi invidiam et contentiones, quæ suscitant bella et lites, et quasi studium modestiæ, concordiæ et pacis: nunc profundius radicem eorum digito commonstrabo, ut ea a vobis amputata, amputentur pariter mali hujus rami. Unde ergo et ex qua radice oriuntur

(1) Rectius Allati: Perversos hic dicit esse. Auctores doctores illos de quibus egit in præced. capite, qui estimationem et magistrum auctoritatem amib. aut, unde exoriantur lites et dissidia familiarum, sectarum, partium in eadem civitate.

bella et lites in vobis? utique ex concupiscentiis vestris: dum enim plures eandem rem concupiscitis, eamque simul omnes obtinere non potestis, quisque pro ea obtinenda sibi vindicanda contendit, litigat et pugnat. Cupis proferre limites agri et domini tui, aspiras ad dignitatem, ambis officium: resistitur tibi ab aliis qui eadem retinere, vel obtinere satagunt; incitatis ergo ut cum eis litiges, eosque pessumdes, itaque rem concupiscitis. Omnes ergo lites et bella oriuntur propter metum et tum: tolle hæc duo pronomina e mundo, aut saltem e mentibus hominum, nullæ erunt lites, nulla bella, inquit S. Chrysostomus. Hinc, ut ait Virgilius, XII *Æneid.*:

Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.

Sane priscos principes et tyrannos non alia causa incitavit ad bella, quam ambitio proferendi imperii et cupiditas opum externarum. Id significat Hebræum רִיב *rib*, id est *lis*: derivatur enim vel alidit ad רִיב *rib*, id est *superbivi*; et ad רִיב *rib*, id est *multiplicavit*. Ex superbia enim et cupiditate excellendi, ac multiplicandi opes et honores, oriuntur omnes lites et bella. Audi Sallustium in *Conjur. Catil.*: «Una, ait, et ea vetus causa bellandi, profunda cupido imperii et divitiarum;» et Tacitum in lib. IV *Hist.*: «Aurum et opes præcipue bellorum cause;» et Lucanum in lib. III *Pharsal.*:

At pars vilissima rerum
Certamen movissis opes.

et Ovidium, I *Metamorph.*:

Jamque nocens ferrum, ferroque nocentis aurum
Prodierat, prodiit bellum, quod pugnat utroque.

Porro sapienter S. Augustinus, lib. IV *De Civit. vi*: «Inferre, ait, bella finitimis, et inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate contere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est?» Talia fuerunt olim bella Alexandri, Nabuchodonosoris, Caesaris, et passim regum Assyriorum, Babyloniorum, Persarum, Medorum, Græcorum et Romanorum. Unde licet Priscianus bellum dictum patat per antiphrasin, quasi minime bellum, id est pulchrum; Festus vero, quasi bellum et ferinum; alii tamen censent dictum a Belo, qui primus Assyriorum rex cepit bello vicinos appetere et subjugare. Porro Belo proprio nomine vocatus est Nemrod, cujus tyrannis describitur *Genes. x*. Appellative vero vocatus est hebraice *Bel*, *Baal*, *Bel* et *Belus*, id est dominus, quia omnibus dominari satagebat. Vide dicta *Genes. x*, 10. Ita Cassiodorus, lib. 3 *Variarum epist.* 30: «Non erant, inquit, prius armata certamina, sed pugnis se quamlibet feruida læcessebat intentio; unde et pugna nomen accepit. Postea Belo ferreum gladium primus produxit, a quo et bellum placuit nominari. Convulsum atrox, crudele præsidium, ferina certatio.

Crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit inferre. » Intellige post diluvium; nam ante diluvium gigantes bellis et caedibus fuere infames, teste Josepho, lib. I *Antiq.*, cap. xiii. Ubi et primum qui militarem artem exereunt, censet fuisse Tubal Cain, qui invenit artem fabricandi cuncta opera æris et ferri, *Genes. iv*, 22. Josephum sequitur Glossa.

NONNE HINC, — scilicet ex concupiscentiis, et sequitur.

EX CONCUPISCENTIIS (græcè ἐπιθυμίαι, id est voluptatibus) VESTRIS, — quas scilicet concupiscitis, hoc est, ex concupiscentiis operum, scilicet honorum et deliciarum: quia licet ira sit in appetitu irascibili, oritur tamen ex appetitu concupiscibili. Ex enim quod obtinere nequit rem concupiscit, irascitur, lites et bella movet. Porro pax dedit materiam concupiscentiæ, concupiscentia bello: unde tempore persecutionum nulla inter Christianos fuerunt bella usque ad Constantinum, sed pax ab eo data Ecclesiæ, illico in ea lites et bella movere cœperunt Ariani Episcopi et principes; ac mox cæteri. Unde vere S. Leo, serm. 6 in *Epiphani.*: «Terroris, ait, proscruptionum diaboli in avaritiæ multat incendium, et quos damnis non fert, cupiditate corrumpit; inflammat concupiscentiam, quos non potest vexare tormentis.» Et Tertullianus: «Magis togæ læsere rempublicam, quam lorice.» Licet enim lis et bellum justum debito modo susceptum, etiam Christianis licitum sit et sanctum, ut contra Erasmus et Anabaptistas docet S. Augustinus, *Enchirid. lxxviii*, tamen vix caret peccatis, saltem venialibus: ferre enim suscipitur ex nimio amore rerum terrenarum. Insuper facile se interserit cupido vindictæ, invidiæ, malevolentia, superbia, gloria, etc.

QUE MILITANT IN MEMBRIS VESTRIS. — Licet enim passiones et concupiscentiæ sint in anima et appetitu, vel concupiscibili, vel irascibili, tamen quia hi appetitus sedem habent et quasi castra sua figunt in membris, per eaque se exerunt, hinc pariter concupiscentiæ in membris suam habent sedem, ut ira in felle, libido in membris generationi destinatis, tristitia in liene, amor in jecore, etc. Hinc concupiscentia ab Apostolo vocatur lex membrorum, *Rom. vii*, 23. Porro concupiscentiæ militant adversus mentem et spiritum. Nam, ut ait Apostolus, *Galat. v*, 17: «Caro, id est concupiscentia, concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem.» Hi ergo sunt quasi duo milites, aut potius duo belli duces, qui assidue inter se configunt, suosque milites in aciem educunt, nimirum concupiscentiam, educit omnes passiones, sensationes, imaginationes et membra: spiritus educit fidem, spem, charitatem omnesque virtutes morales, quæ cum concupiscentiis singulis decertant, uti graphice describit Prudentius in *Psychomachia*, id est animæ pugna.

Denique concupiscentiæ tæ in membris ita militant, ut dominentur quoad actus subitos et in-

deliberatos, qui rationem et libertatem praeveniunt; quoad actus vero humanos, liberatos et deliberatos non dominantur: sed tam ipsae quam membra subsunt voluntati et libero arbitrio, a quo reguntur non despoticè, uti brutum regitur a homine; sed politico, uti civis regitur a magistratu, cui contradicere et reluctari potest. Unde Apostolus hortatur fideles jam baptizatos et justificatos, Rom. vi, 12, dicens: « Non ergo regnet peccatum (peccati fomes, ut concupiscentia) in vestro mortali corpore, ut obdians concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiam Deo: peccatum enim vobis non dominabitur. » Vide ibi dicta. Hinc vere et sapienter ait Laurentius Justinianus, lib. De Interiori Confectione, cap. viii: « Omnis disciplina Christianae professionis non in miraculis faciendis, non in futura praedicando, non in eloquio composito scripturarumque explanatione, sed in reserandis concupiscentiis commendatur. Quantum Christum quis diligat, in hoc spirituali certamine recognoscat. » Et S. Augustinus, lib. De Agone Christiano, cap. ii: « Ibi ergo, inquit, vincuntur inimicis nobis visibiles potestates, ubi vincuntur visibiles cupiditates. Et ideo qui in nobis vincimus temporalium rerum cupiditates, necesse est ut in nobis ipsis vincamus et illum, qui per ipsas cupiditates regnat in homine. Quando enim dictum est diabolo: Terram manducabis, dictum est peccatori: Terra es, et in terram ibis. Datus est ergo in cibum diabolo peccator. Non simus terra, si volumus manducari a serpente. »

2. CONCUPISCITIS, ET NON HABETIS. — Docet concupiscentiam, quae ciet lites et bella, inquietum esse malum, quod animam jugi rerum concupitarum desiderio et siti cruciat, ac nunquam explet et satiat. Rursus concupiscentiam concitare lites et bella, ut rem concupitam sibi vindicet, at frustra: res enim concupita non armis paranda, sed a Deo, rerum omnium auctore et datore, postulanda est. Concupiscentia ergo non nisi tumultus irarum et litium in animo suscitatur, eosque inanes et evanidos; utpote quibus re desiderata poliri nequit, magisque angores, metus et dolores sibi asciscit.

« Concupiscitis » ergo « et non habetis. » T³ et potest primo, accipi more Hebraeo pro quia, q. d. Concupiscitis, quia non habetis id quod concupiscitis: concupiscendo ergo significatis vos esse egentes et miseros.

Secundo, « et » simpliciter accipi potest ut vox copulativa, q. d. « Concupiscitis, » et tamen « non habetis, » non obtinetis quod concupiscitis, idque primo, quia saepe aliena et illicita concupiscitis, quae per jus et fas, et saepe per injuriam et nefas acquirere non potestis. Secundo, quia concupiscentia est insatiabilis; nam habito eo quod concupivisti, illico aliud et aliud in immensum concu-

piscet. Id videmus in mercatoribus, qui cum centum lucrati sunt, appetunt mille, inde decem milia, inde centum milia, inde millionem, etc., juxta illud:

Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aequae;

et in ambitionis: nam qui ambit esse senator, ubi id obtinuit, ambit esse gubernator, inde Comes, inde Dux, inde Princeps, inde Rex, inde Imperator.

Tertio, quia concupiscentia est instabilis: nam ubi rem concupitam obtinuit, fastidit, et aliam concupiscit: ita finis concupiscentiae usus, est initium alterius, juxta illud Thren. i, 8: « Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est, » ubi multas hujus instabilitatis causas attulit. Idem vidit Seneca, lib. De Vita beata, cap. vi: « Voluptas, ait, tunc cum maxime delectat, extinguitur. Nec multum loci habet: itaque cito implet et tadio est, et post primum impetum marcescit. Nec id unquam certum est, cuius in motu natura est. Ita non potest quidem illa ejus esse substantia quod venit transitive celeriter, in ipso usu sui periturum. Eo enim pervenit, ubi desinit; et dum incipit, spectat ad finem. » Idem, lib. III De Beneficio, cap. iii: « Novis, ait, semper cupiditatibus occupati non quid habeamus, sed quid petimus inspicimus: non in id quod est, sed in quod appetitur intenti. Quidquid enim domi est, vile est. » Ergo « non habetis, » quia licet habeatis, habere vos non existimatis; et quia aliquid concupiscitis, quod revera non habetis. Concupiscens itaque est quasi chameleon, qui vivit vento sui desiderii, et re desiderata non fruitur: estque, ut ille ait, vir desideriorum, sed alio sensu quam Daniel, cap. ix, vers. 23.

Quarto, quia concupiscens non tam habet rem concupitam, quam ab ea habetur et possidetur quasi ab hero, imo tyranno. Audi Senecam, lib. De Vita beata, cap. xiv: « Caeterum non ipsi voluptatem, sed ipsos voluptas habet, cuius aut inopia torquentur, aut copia strangulantur. Miseri, si deseruntur ab illa; miseriorum, si obruantur. Sicut deprehensi mari Syrtico, modo in sicco relinquuntur, modo torrente unda fluctuantur. » Et mox: « Ut feras cum labore periculoque venamur, et captarum quoque illarum sollicita possessio est; saepe enim laniant dorinos: ita habentes magnas voluptates, in magnum malum evasere, captivae cepere; quae quo plures majoresque sunt, eo ille minor ac plurimum servus est, quem vulgus felicem appellat, etc.; nec voluptates sibi emul, sed se voluptatibus vendit. »

Quinto, quia cupidorum vita in rerum cupillarum prosecutione saepe tota pene consumitur. « Quosdam, ait Seneca, De Brevi vita, cap. xix, cum in summum ambitionis eniterentur, inter prima luctantes aetas relinquunt. Quosdam cum in consummationem dignitatis per mille indignationes (alii legunt indignitates) erupissent, misera

sublit cogitatio ipsos laborasse in titulum sepulcri. Quorumdam ultima senectus dum in novas spes, ut juvenia, disponitur, inter conatus magnos et improbos invalida deficit. » De hac concupiscentia ambitionis maxime hic agit Jacobus: hae enim innumeros suscitavit tumultus, aliis lites et bella.

Secundo, quia saepe cupidus re cupita uti fruique non audet; ita avarus opes congerit, et sordide vivit, nec eas expendere audet, ne minuat. Opes ergo quas habet, vere non habet, sed aliis habendas custodit. Hoc est quod ait Sapiens, Proverb. cap. xii, vers. 7: « Est quasi dives, cum nihil habeat; et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit. » Unde Democritus, teste Hippocrate, epist. 2 ad Damagatum, ridebat hominum insaniam, quod dum non habent opes, expetant; dum habent, occultent; quod omnia pervertant ad propriam cupiditatem; quod ex omnibus affectionibus egrotent; quod concupiscant ea quae iustitiam et noxam inferunt; ideoque feris sint deteriorum et stolidiores, utpote quae intra sufficientiam se continent. Denique Sapiens, Prov. xxx, 13: « Sanguisuga, ait, duae filiae, dicentes: Affer, affer. » Sanguisuga est hirudo, quae ab herendo dicitur, juxta illud:

Non missura culem nisi plena cruoris hirudo.

Duae ergo filiae sunt duo ora, quibus hirudo sanguinem sugit. Symbolice sanguisuga est concupiscentia, praesertim avaritia in pauperes, de qua immediate ante egerat Sapiens, quae quasi hirudo pauperum sanguinem sugit. Haec dicit: Affer munera, ut vendam iustitiam; affer dona, ut vendam gratiam, ait Cajetanus. Beda vero: Sanguisuga, ait, est diabolus, cuius duae filiae dicentes: Affer, affer, sunt luxuria et avaritia. S. Bernardus autem in Declaratione, sub initium: « Proprie voluntatis, ait, sanguisuga duae sunt insatiabiles filiae, clamantes: Affer, affer. Siquidem nec animus vanitate, nec voluptate corpus aliquando satiatur. » Fuge sanguisugam hanc, et omnia reliquisti. Vere Seneca, lib. VIII De Beneficio, cap. xxvi: « Aspicite, ait, quemadmodum immense hominum cupiditates hient semper, et possant. Non miraberis ibi neminem reddere, ubi nemo satis accipit. »

Occidit. — Legit interpres cum Syro, Complut. et Regis, *ἐκτίθει*, vel *ἐκτίθει*. Alii legunt *ἐκτίθει*, id est *occidit*. Ita Cajetanus, Clarus, Vatablus; non enim videntur fideles adeo invadisse aemulis, ut eos occiderent. Sed respondeo in tanto numero fidelium aliquos in caedes erupisse, uti eruperunt in haereses et schismata: quorum licet paucorum scelus hic Jacobus exaggerat et quasi indignum omnibus execrandum proponit. Rursus cum « occidit, » in actu non perfecto, sed inchoato, id est occidere cogitatis, caedem machinamini. Invidia enim et ira semper crescunt, ac tandem in caedes erumpunt. Unde vicina sunt, uti nomine, ita et re ac operatione *ἐκτίθει* καὶ *ἐκτίθει*, id est *invidia et occisio*. Solent oratores, cum vi-

fium insectantur, extrema et gravissima ejus damna, licet rara, recensere et exaggerare, ut auditores magis ad vitii odium impellant: ita factio Jacobus, praesertim quia scribit etiam postoris, quos praevidebat ex ira et invidia patraturo homicidia, uti saepe nunc fieri videmus.

ET ZELATIS. — Primo, « et, » id est *quia*, ut paulo ante dixi, q. d. Quia invidetis, ideo occiditis; alioqui enim decreveret oratio: minus enim mali est invidere, quam occidere. Secundo proprie, q. d. Postquam occidistis, pergitis aliis invidere, imo zelari: zelus enim non qualem qualem, sed vehementem et acrem invidiam significat, qualis fuit in Cain fratricida. Quocirca Eusebius, lib. XI De Prepar., cap. iv, « Cain » ex Hebraeo interpretatur *invidiam et zelum*, a rad. *קין קנה*, id est *zelari* (unde Simon Apostolus dicitur esse Chanaanus, id est *zelotes*), licet mater Eva cum vocaverit Cain, id est *possessionem*, a rad. *קין קנה*, id est *possedit*, dicens: « Possedi hominem per Deum, » Genes. iv, 1. Nimirum portendit, quod amor possidendi in Cain causaret invidiam, invidia caedem et omne patricidium.

ET NON POTESTIS ADIPISCI, — id quod concupiscitis et ob quod zelatis et occiditis. Causas dedit paulo ante.

LITIGATIS ET BELLIGERATIS. — An, et quantum distet lis a bello, dixi initio capituli.

PROPTER QUOD (propterea quod; graece enim est *διὰ τὸ πρὸ αἰτίας*, id est *quia*) NON SUFFICIATIS. — Significat causam, cur rem concupitam non obtineant, esse quod cum litibus et armis per injuriam occupare satagant, non vero postulent a Deo, qui solus est dator omnium.

3. PETITIS, ET NON ACCIPITIS, EO QUOD MALE PETATIS, UT IN CONCUPISCENTIIS (graeco *ἰδοναί*, id est *voluptatibus*) VESTRIS INSUMATIS. — Syrus, ut ens *alatis*, cibetis, pascat et nutriatis. Est occupatio: occurrit enim objectioni concupiscentium ad dicendum: Ecce nos petimus saepe a Deo res quas concupiscimus, et non impetravimus: frustra ergo nos mones petere eas a Deo, non per lites et bella occupare. Respondet S. Jacobus: Petitis quidem, sed non accipitis, eo quod male petatis, ut iis abutimini contra Deum ad vestram libidinem. Audi Bedam: « Male petit a Deo, ait, primo, qui iussa Domini contemnens, a Domino beneficia superna desiderat. Secundo, qui, amisso amore superiorum, infima tantum querit bona percipere. Tertio, et haec non ad satisfactionem humanae fragilitatis, sed ad redundantiam liberam voluptatis; quod est velle insumere in concupiscentiis. » Modus recte petendi est, quem docet Christus, Matth. vi, 33, dicens: « Quae rei primum regnum Dei et iustitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis, » quae scilicet necessaria sunt ad vitam, non ad concupiscentiam: Deus enim dat tantum bona et salutaria, non mala et noxia, qualia sunt ea quibus expletur concupiscentia. Eis ergo qui talia petunt, Deus aures clausas ob-

struit. Illa enim odit, quia turpia, ac proinde ea largiri nequit; nec dulcedinis fons amarum aliquid scaturire potest, ait Cyrillus, lib. IX in *Joan.* cap. XIII, et S. Augustinus, tract. 73 in *Joannem*, et ex eo S. Bernardus; serm. *Contra vitium ingrati.* Misericordiam, ait, est aliquando subtrahere misericordiam, quemadmodum ira et indignationis misericordiam exhibere, uti fuit Hebraeis in murmure petentibus carnes, eas dare: mox enim ira et ultio Dei ascendit super eos, *Psal.* LXXVII, 30.

Quocirca Cassianus, *Collat.* IX, cap. XXII, docet a Deo non esse postulandas opes, honores, delicias, potentiam, robur, etc. « Nihil enim caducum, ait, vult a se, nihil vile, nihil temporale eternitatem conditor implorari. Itaque magnificentie ejus, ac omnificentie maximam irrogabit injuriam, quisquis sempiternis petitionibus pretermisissis, apositorum aliquid et caducum ab eo maluerit postulare, et offensas potius quam propitiationem judicii sui, villitate orationis incurret. » Eleganter S. Gregorius, hom. 27 in *Evang.*, explicans illud Christi, *Joan.* XIV, *Si quid petieritis in nomine meo:* « Nomen, inquit, Filii Jesus est: Jesus autem Salvator, vel etiam Salutaris dicitur: ille ergo in nomine Salvatoris petit, qui illud petit quod ad veram salutem pertinet, etc. Pensate, quaeso, petitiones vestras, videte si in nomine Jesu petitis, id est si gaudia salutis eterne postulatis. In domo enim Jesu Jesum non queritis, si in aeternitatis templo importuni pro temporalibus oratis. Ecce alius in oratione querit uxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cum haec desunt, ab omnipotenti Deo petenda sunt; sed meminisse debemus quod ex mandato ejusdem nostri Redemptoris accipimus: Querite primum regnum Dei. » Subdit aliquos orare prohibita a Deo, ut vindictam et mortem inimici, alique: « Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra Deum pugnat; unde et sibi Judee specie dicitur: Fiat oratio ejus in peccatum. Oratio autem in peccatum est illa petere quae prohibet ipse qui petitur. » *Chrysologus, serm.* 132: « Qui mala a Deo postulat, inquit, Deum mali iudicet et sentit auctorem. »

Sanxerunt idipsum Gentiles. Seneca, *epist.* 10, ex Athenodoro: « Tunc, ait, scito esse te omnibus cupiditatibus solum, cum eo perveneris, ut nihil Deum roges, nisi quod rogare possis patriam. Nunc enim quanta est dementia hominum! turpissima vota diis insurrant; si quis amoverit aurem, conticescent; et quod scire hominem nolunt, Deo narrant. » Et mox: « Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. » Et *Juvenalis, satyra* 10:

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano;
Fortem esse animum, mortis terrore carentem,
Qui spontem viam extremum inter munera ponat
Naturae; qui ferre queat quoscunque labores,
Nesciat trahi, cupiat nihil.

Platonis oratio erat: « Jupiter, da nobis bona, sive ea petamus, sive non: arce vero mala, etiam si ea ex errore petamus. » Secus enim videtur velle Deo legem sapienti et dandi prescribere. Sed audi de Socrate Valerium Maximum, lib. VII, cap. II: « Socrates, humane sapientie quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum a diis immortalibus arbitratur, quam ut bona tribuerent: quia si demum scirent, quid unicuique esset utile: nos autem plerumque id votis exoptere, quod non impetrasse melius foret. Etenim, densissimis tenebris involuta mortalium mens, in quam late patenter errore caecas precationes tuas spargis? Divitias appetis, quae multis exitio fuerunt; honores concupiscis, qui complures pessumderunt; regna tecum ipsa volvis, quorum exitus saepenumero miserabilis cernuntur; splendidis conjugiiis injicis manus, at haec ut aliquid illustrent, ita nonnunquam funditus domos evertunt. Desine igitur, stulta, futuris malorum tuorum causis, quasi felicissimis rebus inhilare, teque totum caelestium arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. »

Quocirca misericordiam suam ostendit Deus, cum noxia quae petimus, negat; iram vero, cum ea tribuit et concedit. « Mullos Deus non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad salutem, » ait *Isidorus*, lib. III *De Summo Bono*, cap. VII; et S. Augustinus, *epist.* 34 ad *Paulinum*: « Bonus Dominus, qui non tribuit saepe quod volumus, ut quod mallemus attribuat. » S. Bernardus, serm. *contra vitium ingrati tudinis*: « Misericordiae res est, haec in parte subtrahere Deum misericordiam. » Denique S. Gregorius, lib. XV *Moral.* XII: « Majoris iracundiae est, inquit, cum hoc tribuitur, quod male desideratur, atque inde repentina ultio sequitur: nam quanto citius malum votum impleri permittitur, tanto celerius punitur; » sicut punitur Judeus quod concupiscens carnes, dum eas illis dando, illico plagam mortis in prenam eis inmisit, *Numer.* XI, 33; ideoque loco datum est nomen, « Sepulchra concupiscentiae. »

4. ADULTERI. — Graeca addunt, καὶ μοιχοὶ εἰσι, id est, et adultera: tam enim feminis, quam viros objugat. Dices: Vocare aliquem adulterum, est grave convicium. Respondeo: Convicium est, cum in aliquem torquetur ut probrum, ad eum infamandum vel dehonestandum; cum vero jaicitur in aliquem ad eum corripiendum et objugandum, ut ille se emendat, correctio est et disciplina, quae ex amore, non ex odio et ira profiscitur. Talis est haec Jacobi, aequa ea illa *Joannis Baptiste, Math.* III, 7: « Progenies viperarum; » et illa Christi *Luc.* cap. ult., vers. 25: « O stultus et tardi corde ad credendum! » et illa *Pauli Galat.* III, 10: « O insensati Galatae; » et *Actor.* XIII, 10, ad *Elymam Magum*: « O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli. » Duri enim dicitur sunt increpandi, uti jubet *Apostolus Tito*, cap. I,

vers. 13. Sicut enim longi et pertinaces morbi non nisi ustione, sectione et cauterio curantur: sic et amor mundi, puta concupiscentia omnibus innata, quam homines quasi bruta sequuntur, non nisi acri obijugatione, longaque mortificatione quasi perficitione et sectione curari potest. Porro, si parentibus et magistris licet filios et discipulos flagellare virgis. A verberibus, multo magis licet eosdem verbis acrioribus castigare; imo, ut ait S. Chrysostomus, homil. 7 ad *Popul.*: « Tunc maxime patres sunt, cum filios mensa prohibent, flagella infligunt, afficiunt ignominia. »

Queres, quo sensu et qua veritate vocat eos « adulteros? » Respondeo: Eo quo idololatras a Prophetis vocantur adulteri, quia scilicet, relicto Deo, animae suae sponso, adherent idolis, quasi adulteris; ita hi, relicto Deo sponso, adhaerebant mundo, quasi adultero. Nam, ut ait *Apostolus*, II *Cor.* XI, 2: « Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Aut, quod eodem redit, adulteri dicuntur, quia ad amplexum mundanae sapientiae turpiter deflectebant, sprete caelesti, quam paulo ante S. Jacobus celebravit: de qua etiam ait *Sapientis*, cap. VIII, vers. 2: « Quasi sponsum mihi cum assumere, et amator factus sum forme illius. »

Moraliter hic discit, quam mundum odisse et fugere debeamus, quia ad amplexum mundi est amor ergo mundi est adulterium spiritale et mysticum, quod tanto gravius est carnali et literali, quanto Deo, qui hic contemnitur, nobilior est homine, cui uxor se despondit. Amans ergo mundum vere coram Deo est adulter, et ut adulter plectetur. Omnes enim ejus amores sunt adulterini, qui casto Dei amori et charitati, quae per Spiritum Sanctum diffusa est in cordibus nostris, et diametro repugnant. Hoc est quod *Synagoga* idololatram increpans *Jeremias* intonat, cap. III, vers. 2: « Tu autem fornicata es cum amatoribus nullis. » Et *Osee*, cap. II, vers. 2: « Judicate matrem vestram, judicante: quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus. Auferat fornicationes suas a facie mea, et adulteria sua de medio uterum suorum. » Eo alludit hic *Jacobus*; concupiscentie enim, de quibus hic agit, sunt mystice fornicationes et adulteria animae: unde qui eis obediunt contra Dei legem, potius diaboli quem imitantur et sequuntur, filii dicendi sunt, quam Dei, ait S. *Irenaeus*, lib. IV, cap. LXXIX. Ita S. *Nazanzus* in *Iamblicis*, *serm.* 3, divitias vocat « meretricem, » quia ut meretrix nunc hinc amasio blanditur, nunc illi, nunc alteri, omnesque ludit et decipit, sic et divitiae.

Secundo, alii sic explicant: « Adulteri, » id est spurii, degeneres et adulterini filii videmini; quia non Deum patrem vestrum, sed mundum adulterum amatis et colitis. Sic ait *Paulus, Hebr.* XII, 8: « Quorsu extra disciplinam estis, etc., ergo adulteri, graece » καὶ, id est adulterini et spurii, et non « iustis. » Verum prior sensus est genuinus: quia

graeco est μοιχοί, id est adulteri, non καὶ, id est ad iustitiam et spiritum.

Necris. — Hoc verbum eraphasim habet acriterque pungit, q. d. Itane igitur vatis, aut non consideratis juratum vestrum hunc am, puta mundum, imo eum amicum putatis, qui vos dei vestri inimicos constituit? Et sane mira est hominum ignorantia, inconsideratio et dementia, quod mundum eum dei et honorum caelestium aeterno despendio sequantur et diligant.

QUIA AMICITIA HUIUS MUNDI INIMICA EST DEI. — Aliqui efficacius legunt, « inimicitia est Dei; » si enim *1^a Reg.* legas cum Syro accentu peneulo, significat inimicitiam: sin cum aliis passim legas accentu gravi *1^a Reg.*, significat inimicium.

Queres, quomam est « amicitia mundi? » Primo, aliqui active accipiunt eam qua mundus improbus amat, fovet, exultat; probos vero odit, deprimit, persequitur, *Joan.* XV, 18.

Secundo, alii melius « amicitiam mundi » accipiunt passivo, quae scilicet mundus a mundanis amatur et colitur praeter Deo, imo spreta Dei lege. Unde apposite subdit *Jacobus*: « Quicumque ergo voluerit esse amicus saeculi huius, inimicus Dei constituitur. » Amicitia ergo mundi est, qua quis amat mundi bona, puta opes, honores, delicias, ita ut propter illa Dei legem violat, ut ad violare, eumque mortaliter offendere sit paratus. Nimirum ea qua quis amat et colit homines mundanos, puta superbos, divites, potentes, ut ad eorum gratiam captandam, aut retinendam praecipit Dei et Ecclesiae transgrediat. Id ita esse patet: quod quos paulo ante vocavit concupiscentiam, eandem hic vocet mundum. Unde hanc *Jacobus* locum antistropha sententia explicans S. *Ioannes, epist.* I, cap. II, vers. 15: « Nolite, inquit, diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo. » Vere *Seneca, epist.* 84: « Relinque, ait, ista ad quae decurritur; relinque divitias, potentiam possidentium, aut onus; relinque corporis atque animi voluptates: molliunt et emervant; relinque ambitum: tumida res est, vana, ventosa, nullum habet terminum: tam sollicita est, ne quem ante se videat, quam ne alium post se laborat invidia, et quidem duplici: vides autem quam laborat miser sit, si is, cui invidetur, et invidet. Contra ergo in fastigium dignitatis via est. »

Quocirca christiane et sapienter *Tertullianus*: « In hoc mundo, ait, nihil nostra interest, nisi ut quamprimum ex eo excedamus. » Et S. *Cyprianus*, lib. *De Habitu virg.*, cap. II: « Sciant Christiani bona illa esse quae sunt spiritualia, divina, caelestia, quae nos ad Dominum ducunt, quae nobiscum apud Deum perpetuo possessione permanent. Ceterum quaecumque ferrena sunt in saeculo accepta et hic cum saeculo remansura tam contemni debent, quam mundus ipse cum

tenentur, cujus pompis et deliciis jam tunc reamur, etiam meliorem transgressu ad Dominum venimus. » Idem tractat. *De Mortalitate* : « Porro, ait, cum mandus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, et non magis sequeris Christum qui te redemptus et diligit? Mundus ecce nutat et labitur, et ritum sui non senectute rerum, sed sine testatur, etc. Considerandum est et identidem cogitandum renuntiassie nos mundo, et tanquam hospites et peregrinos hic interim degere. » Vide S. Ambrosium, toto libro *De Fuga saeculi*, qui et *de Virginis forma vivendi* cap. 1, hisce Jacobi verbis urget virginem Deo addictam, ut plane fugiat secularium consortia. Et S. Gregorius, homil. 28 in *Evang.* : « Ecce, ait, mundus qui diligitur, fugit; Sancti isti (Nereus et Achilleus) ad quorum tumbam consistimus, florentem mundum mentis despectu calcaverunt. Erat tunc vita longa, salus continua, opulentia in rebus, fecunditas in propagine, tranquillitas in pace: et tamen cum in seipso floreret, jam in eorum cordibus mundus aruerat. Ecce jam mundus in seipso aruit, et adhuc in cordibus nostris floret. Ubique mors, ubique luctus, ubique desolatio, undique percutimur, undique amaritudinibus replerimur; et tamen caeca mente carnalis concupiscentia, ipsas ejus amaritudines sequimur, fugientes sequimur, labenti inhaeremus. Et quia labentem retinere non possumus, cura ipso labium quem cadentem tenemus. »

QUICUNQUE ERGO VOLEBIT AMICOS ESSE SAECULI (mundi) NECES, INIMICI DEI CONSTITUITUR. — Ergo contrarii et antagoniste sunt, hostesque intereunt, Deus et mundus, amor Dei et amor mundi. Ita Didymus hic : « Sicut, ait, impossibile est servire Deo et mammonae, ita amicum Dei esse simul et mundi. » Et S. Augustinus, lib. XIV *De Civitate*, cap. xxviii : « Fecerunt, ait, civitates duas amores duo : civitatem Jerusalem amor Dei, usque ad contemptum sui; civitatem Babylonem amor sui, usque ad contemptum Dei. » Hinc ad amorem Christi classicum canens Apostolus : « Mini, inquit, absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Vide ibi dicta; quem quasi magistrum secutus S. Ignatius, epist. ad Rom. : « Amor meus, inquit, crucifixus est. » Sapiens Richardus Victorius, *De Gradibus charitatis*, cap. iii : « Columbinus, inquit, vere pii oculus amor est, qui in rebus humano usui concessis nulla libidine figitur, sed in transitoris contemplatur aeternum. » Vere enim Beda hic : « Omnes, inquit, amatores mundi, omnes inquisitores nugarum. » S. Augustinus (vel quisquis est auctor), lib. *De Duodecim abustionibus*, gradu 7 : « Mundi amor, inquit, et Dei pariter in uno corde cohabitare non possunt, quemadmodum iidem oculi caelum pariter et terram nequaquam aspiciunt. » S. Cyprianus, epist. ad Donat. : « Arridet mundus, inquit, ut serviat; blanditur, ut fallat; illi-

cit, ut occidat; extollit, ut deprecetur; foet quodam nocendi, quam fuerit amplior summi dignitatis et honorum, tam major exigitur et usura penarum. » Denique mundi typus fuit Sodoma, plena omnibus et infandis scelibus, quae proinde caelitus siderata conflagravit. Sicut ergo Lot Sodome incendium angelum sequens effugit, ita nos gratiam Dei sequentes mundi pericula et incendia fugiamus.

Nota : Pro constituitur Graece est *καταρταζε*, id est, plane et firmiter constituitur, puta semper et in omnes aeternitates, nisi Deus in sua clementia amatorem mundi in gehennam ruentem excipiat, et ad se eorumque revocet.

Ita Theodorus Archimandrita adhue puer, haec Jacobi sententia commotus et compunctus, mundum opesque contempsit, ut habet ejus Vita; aequae ac S. Nicolaus Tolentinas, audito concionatore Augustiniano disserente de illo S. Joannis, I epist. I : « Nolite diligere mundum, » eo spreto, monasticam Ordinis S. Augustini complexus est.

S. AN PUTATIS ? — Graece *τι*, id est aut, et sic loquuntur nonnulli Codices. Verum *τι*, id est aut, sepe idem est quod *an*, ut multis exemplis docet Thesaurus linguae graecae.

QUIA INANITER (frustra, sine causa) SCRIPTURA DICAT. — Quid? Respondent aliqui, id quod proxime praecessit, scilicet ut mundi amicitiam, ieges et consortia fugiamus, ad Dei gratiam et amicitiam ambiamus : hoc enim passim concionantur Prophetae et alii libri sacrae Scripturae. Ita Beda. Alii cum Oecumeno referunt ad id quod paulo post sequitur : « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. » Verum alii passim referunt ad id quod proxime sequitur : « Ad invidiam concupiscit spiritus qui habitat in vobis, q. d. Deus est zelotes et quasi zelotypus animae vestrae, velut sponsae suae; unde non patitur rivalem, mundum scilicet : nam ad invidiam concupiscere idem est, quod esse zelotypum. Qui enim zelotypus est, ita rem amatam concupiscit, ut eandem rivali cuilibet invidet, cupiatque ea solus potiri, nec quemquam in amoris partem admitti patitur : Deum autem esse zelotem, scriptum est *Exodi* xx, 5; *Nahum*, I, 2, et alibi. Si vobis velle S. Jacobum, nimirum hanc sententiam ab eo recitatum, in Scripturis praecise et in terminis scriptam esse, fateor ubi ea scripta sit me latere, nec quisquam haec tenens id ipsum indicare potuit. Quare nova et contenta videtur Oecumenii disputatione, versio et expositio. Ipse enim sic dispungit, verit et explicat : « An putatis quia inaniter Scriptura dicat, aut ad invidiam? » q. d. An putatis quod Scriptura diffidit nobis praecpta et vires excedentia de odio mundi et concupiscentiae tradat, eo quod illa nobis invidet? Erratis : non enim id facit inaniter aut ex invidia, sed quia « concupiscit » *παρωπα* in accusativo, id est spiritum, scilicet rectum, id est bonum propositum bonaque voluntatem

sua exhortatione in vobis excitare et habitare; quam ubi per spirituales modestiam invenerit operantem in nobis, majorem dat gratiam. Ceteri enim omnes aliter dispungunt et vertunt, excepto Francisco Luca, *Annot.* 394, qui Oecumenium sequitur.

AD INVIDIAM CONCUPISCIT SPIRITUS QUI HABITAT IN VOBIS ? — Ita per interrogationem haec legunt Codices Romani et alii plerique : nonnulli tamen interrogationem tollunt et legunt assertive. Rursum alii interrogationem referunt ad *τι putatis*, alii ad *τι concupiscit spiritus*. Jam nonnulli per spiritum accipiunt humanum, sed vario sensu. *Primo*, aliqui, q. d. Spiritus hominis mundo deditus et concupiscens ea quae sunt mundi, sibi suaeque salutis nocet et quasi invidet; sed Deus copiosius imperit gratiam, quam ipsi cupiamus. *Secundo*, q. d. Spiritus humanus et mundanus impellit nos ad aliena concupiscenda, et ad alia ea invidendum. Ita Lyrarus, Hugo et Thomas Anglicus. *Tertio*, Emmanuel Sa, q. d. Spiritus hominis ad invidiam, id est per invidiam, concupiscit bona proximi. *Quarto*, alii, q. d. Spiritus zeli et fervoris habitans in nobis adeo concupiscit, id est, concupiscere nos facit virtutem et sanctimoniam, ut sanctam in nobis excitet invidiam sequandi, imo superandi eos, qui nos in studio virtutis praecurrunt.

Verum alii passim accipiunt hic Spiritum divinum et Spiritum Sanctum, idque melius. Illi enim soli competit id quod sequitur : « Majorem autem dat gratiam. » *Primo* ergo Beda inter alias expositiones hanc affert, q. d. Putatis quod Spiritus divinus nos excitet ad concupiscentiam et invidiam? Erratis, si id putatis : ipse enim est spiritus continentiae, charitatis et concordiae, ac « majorem dat gratiam, » quam sunt bona et gratia mundi, quam concupiscitis : ergo malus sit spiritus oportet, qui ad concupiscendum et invidendum vos concitat. *Secundo*, Glossa, q. d. Spiritus Dei cupit et concupiscit ut invidiam mundo eumque odio prosequamur. *Tertio*, Hugo, q. d. Spiritus concupiscit ad invidiam, id est contra invidiam, ut scilicet ea quasi opus diaboli tollat et mundo. *Quarto*, noster Justinianus, q. d. Spiritus Sanctus, quo in baptismo imbuti estis, ad invidiam concupiscit, hoc est, ita afficitur erga vos sui cultores et amicos, tantisque donis vos cumulat, ut mundi amatores merito vobis invidere queant, juxta illud *Isaiae* lxx, 13 : « Ecce servi mei comedent, et vos esurietis. Ecce servi mei bibent, et vos sitiatis, » etc. Hoc sensu invidia datur mundanis, non Deo, ut fit in aliis expositionibus, quae proinde duriuscule videntur. Nusquam enim alibi in Scriptura invidia tribuitur Deo, sed nec proprie tribui potest. *Quinto*, apposite alii interrogationem referentes ad *τι Spiritus concupiscit*, exponunt, q. d. An putatis Spiritum Sanctum vos inhabitantem et regentem vestri esse zelotypum, vobisque mundi amicitiam, quae et re-

vestra sit, invidere, ut ipse solus corde vestro potiarer et fruatur, quasi ex hoc illi ingens bonum accedat? q. d. Absit : imo vero majorem dat gratiam quam vel accipit, vel sperari possit a mundo; quam tamen ipse mundi amatoribus, utpole tam sibi, quam propriae salutis contrarius, negat. Propter quod scriptum est : « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. » Ita Franciscus Titelmannus et Franciscus Lucas, *Notat.* 393. *Sexto*, Gagneus, Cajetanus, Catharinus, Salmeron, Mariana et Lorinus interrogationem referentes ad *τι putatis*, censent significantem et nervosus hic anthropopathos Spiritui Dei tribui invidiam, id est, zelotypiam, quae Deo tribuitur a Prophetis et Apostolis, II *Cor.* xi, 2; *Exodi* xx, 3; *Jerem.* cap. ii, et aliis locis mox citandis. Invidia enim subinde in bonam partem capitur, ut cum duorum virtutis emulationem, et in antegressu contentionem vocamus sanctam invidiam. Talis quoque est ea quae vitios et vitiosus invidet opes et honores, quibus ipsi contra Deum ad scelera abutuntur. Talis quoque est illa Plinii, lib. II, *epist.* ult. : « Quid invidetis bonam mortem, cui dare vitam bonam non potestis? » Sic Deus invidet mundo, quod animas a Deo ad se pelliciat et perdat, quae utique est sancta invidia. Sensus ergo est, q. d. Putatisne, o Christiani, frustra in Scripturis Deum vocari zelotypum vestri, ac osorem mundi, illique quasi invidentem possessionem cordis vestri, eamque « ad invidiam, » id est cum invidia mundi, sive ita ut eam invidet mundo, concupiscere? non sane frustra ita vocatur. Reipsa enim est zelotes, consortis impatientis : non patitur ut alios amemus praeter ipsum, non fert nos diligere mundum quasi adulteros. Deus ergo concupiscit cor nostrum instar zelotypi, magnoque zelo illud affectat, ideoque dolet et quasi invidet mundo, quod animas Deo desponsatas per illecebras ad se pelliciat. Probat Jacobus id quod dixit, scilicet amicitiam mundi esse inimicium Dei, ex eo quod ita nos amat Spiritus Dei, ut solus velit amari, nec patiatur rivalem. Amat enim nos tanquam sponsas suas charissimas. Unde si alium, puta mundum, amemus, nobis quasi ad alteris irascitur. Ardet ergo nostri amore : si quando igitur aliud nobis postulantibus neget, non id facit quod nobis invidet, utpole qui usque ad invidiam amat nos, sed ne id nobis obstat, nosque ab amore suo ad amorem mundi avertat (1).

(1) Ita et Alloli. Heinicus : An ergo ignoratis passim a Scriptura dici, spiritum hominis, seu qui habitat in homine, adversus Deum et cum indignatione ejus, cupi ditas suas exercere? Potius : Invidie repugnat Spiritu divinus nobis, vel vobis concessus, ita ut potius gratiam atque humanitatem erga alios nobis commendat. Hic versus igitur explicatu difficillimus est, adeo ut Erasmus dicat, planstra quaest interpretationibus a theologis recentioribus hoc convelli. Inob nata est tam multiplex hujus loci interpretatio, quod ex interpretibus aliis per spiritum intelligant spiritum hominis carnalis, vel

Ubi moranter nota quantus sit amor Spiritus divini in nos: nimirum ardenti zelo amare nos, et eodem vult amari a nobis; ac si non ametur, indignatur et sœvit tanquam ursâ raptis catulis raptorum occurrere, *Osee* xiii, 8. Præclare S. Augustinus hunc zelum ex Scriptura in Deo ponit et defendit, lib. *Contro Adimantum*, cap. xiii: «Tolle, inquit, de zelo errorem et dolorem, quid remanebit aliud nisi voluntas custodiens castitatem, et corruptionem vindicans conjugalem? Quo igitur verbo nisi zelo Dei melius possit insinuari? quo vocatur ad eum fugium Dei, et non vult nos turpi amore corrumpi; et punit impudicitiam nostram, et diligit castitatem. Non enim frustra etiam vulgo dici solet: Qui non zelat, non amat.» Hic ergo Dei zelus sanctus est, hæc sancta indignatio. Simili schemate et figura Deo tribuitur indignatio, ultio, furor in peccatores, qui mundum Deo anteponunt: rege enim furorem ratione, uti Deus regit, eumque pro iustitia exere, sanctus regit, nec tam vindictæ furor, quam iustitiæ rigor. Sic et S. Hieronymus in *Sophon*. 1: «Nisi Deus, inquit, amaret humanam, nunquam zelaretur eam, et in similitudinem mariti peccatum ulcisceretur amoris.» Quin et S. Paulus, II ad *Corinth.* xi, 2: «Emulor, inquit, vos Dei emulatione: despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.» Quocirca decet nos simili, cum pari non possimus, passu, huius Dei amori occurrere, vicemque vici et zelum zelo rependere, ut totum cor, totumque amorem a creaturis mundi advocantes, in eum unum tota animi contentione et ardore conferamus.

Ita fecit S. Agnes, quæ Christo sponso totam se addixit, ideoque juvenem nobilissimum nuptias ejus ambientem, ac omnia promittentem danteque quasi diaboli satellitem cum suis muneribus indignabunda repulit: «Discede, inquit, a me, fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis. Discede a me, quia jam ab alio amatore præventa sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, et annulo fidei suæ subarrhavit me, longe te nobilior et genere et dignitate. Cujus est generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suavior et omni gratia elegantior: cujus Mater Virgo est, cujus Pater feminam nescit, cujus pulchritudinem Sol et Luna mirantur, cujus odore reviviscunt mortui. Illi soli servo fidem, illi me tota devotione committo. Quem cum amavero, casta sum; cum tetigero, munda

diaboli, alii vero Spiritum Sanctum qui habitat in nobis per fidem et gratiam. Ad verius est cum Alii et Catholicorum plerisque intelligi Spiritum Sanctum, ut colligitur ex vers. seq. Non ergo inaniter dicit Scriptura Deum amare instar zelotypi, ut proinde mirum non sit quod anima diligens mundum, et cum eo adulterans, constituantur inimica Deo, sicut uxor in adulterio deprehensa fit inimica marito, et frequenter ab ipso interficitur. Tribuit igitur Apostolus invidiam et zelotypiam Deo, loquens more humano, ad significandam maximam indignationem

sum; cum accepero, virgo sum,» uti refert S. Ambrosius, lib. IV, *epist.* 34. Idem nobis dicendum mundo, carni et diabolo, cum nos tentant, et a Christo ad se pellicere satagunt. Quocirca S. Agnes morte apprensus parentibus cum choro Virginum, cycladibus aureis et ingenti lumine radiantium, cycladibus aureis et ingenti lumine radiantium, consistens juxta Agnum vine candidiore, iis dixit: «Congaudet mihi et congratulamini, quia cum his omnibus hæc sedes accepi: illi sum juncta in cœlis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi.» Ita S. Ambrosius. Similis est sponsa in Canticis, quæ ubique non nisi amoris ardorem, languorem, delicias et zelum spirat: «Fulcite, inquit, me floribus, stipate me malis, quia amore languo. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus emulatio; lampades ejus lampades ignis atque flammæ.» *Cantic.* viii, 6, etc. Et Psaltes in Epithalamio Christi et Ecclesiæ, sive anime sancte: «Astitit, inquit, Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui: et concupiscet Rex decorem tuum.»

Porro Christus usque ad agoniam et sanguinem sudorem zelatus est nos. Patiens enim et orans pro nobis in horto, sanguinem copiosum sudavit ex angore non tam doloris, quam amoris nostri, quodque plus amans nos parum ametur a nobis, imo a multis odio habeatur. Hunc sum in nos zelum passim in Prophetis explicat, ut *Isaia* ix, 6: «Parvulus, inquit, natus est nobis, etc. Zelus Domini exercituum faciet hoc.» Et cap. lxx, vers. 17: «Opertus est quasi pallio zeli.» *Zachar.* viii, 2: «Zelatus sum Sion zelo magno, et indignatione magna zelatus sum eam.» *Ezech.* xxxvi, 6: «Ecce ego in zelo meo et furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustineritis.» Et vers. 5: «In igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus.» *Psalms.* lxxviii, 5: «Accendetur velut ignis zelus tuus.» *Sep.* i, 10: «Auris zeli audit omnia.» *Ezech.* xxxii, 23: «Ponam zelum meum in te.» *Sophon.* iii, 8: «In igne zeli mei devorabitur omnis terra.» Ad hæc loca alludit hic S. Jacobus. Hunc zelum pro Deo et vice Dei ostendit Angelus castos S. Cecilie. De eo enim ipsa sic ait ad Valerianum sponsum: «Volo te scire me Angelum Dei habere amicum, qui summo zelo corpus meum cu. c. lit. Et si vel minimum fuerit suspicatus, quod tu incesto me amore contingas, iram suam protinus in te accendat, et juvenutis tuæ florem perdat; sin autem cognoverit quod tu simpliciter et immaculato me amare teneris, et virginitatem meam integram et impollutam custodias, te sicut me diliget, et ostendit tibi suam gratiam,» uti reipsa præstitit, dum visibiliter ipsi apprensus eum Christianum, virginem et martyrem effecit.

Porro pie et pulchre Chrysologus explicat ar-

dentissimum zelum celestis sponsi Christi pendens in cruce, et adulteras animas benigne ad se vocantis, *serm.* 108: «Distendit membra, dilatata viscera, pectus porrigit, offert sinum. Nonne dicit: Vide in me corpus vestrum? et si quod Dei est, timetis, quare vel quod vestrum est non amatis? si Dominum fugitis, quare non recurritis ad Parentem? Sed forte vos passionis meæ, quam fecistis, magnitudo confundit? Nolite. Clavi isti non mihi infingunt dolorem, sed vestram mihi infingunt altius charitatem. Sanguis meus non mihi deperit, sed vestrum prorogatur in pretium.» Nec minus eleganter Bernardus, tum Spiritus Sancti, tum Christi charitatem extollit, *epist.* 197: «O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum! Christus moritur, et meretur amari; Spiritus afficit, et facit amari: ille facit cur ametur, iste ut ametur: ille suam multam dilectionem nobis commendat, iste et dat: in illo cernimus quod amemus, ab isto sumimus unde amemus: charitatis igitur ab illo occasio, ab isto affectio.»

QUI HABITAT. — Græce *κατοικεῖν*, id est habitavit, q. d. Olim in baptismo habitavit Spiritus Dei in vobis; ad jam in multis vestrum non habitat, quia ab eo descevisis et mundum diligitis: in cæteris tamen, qui in gratia baptismi perseverant, etiamnum habitat.

6. MAJOREM AUTEM DAT GRATIAM. — Syrus, præstantiorem autem dat gratiam datus nobis Dominus noster, puta Spiritus Sanctus ostendit Spiritum Dei ad invidiam, id est, ardentissime et quasi zelotypie nos amare et concupiscere, ex eo quod longe majorem det gratiam, dona et bona, quam mundus, et quare mereamur, ut nos a mundi, amici sui, amore avellat, et ad sui amorem invitet et pene cogat. Invidet ergo mundo, quod pauca donans, multum ametur: se vero infinita donantem parum et vix a nobis amari. Rursum occurrit objectioni mundanorum dicentium: Amor mundi ita nobis innotuit est, ut eum abjicere nequeamus. Respondet enim: Deus majorem dat gratiam, quam sit amor mundi, ut per eam amorem mundi facile vincere et ex animo ejicere possitis, si gratia Dei vos subdere et strenue cooperari velit. Nam, ut ait Apostolus, *Philip.* iv, 13: «Omnia possum in eo qui me confortat,» et: «Potens est Deus omnia facere superabundanter, quam petimus aut intelligimus.» *Ephas.* ii, 20. Alludit Jacobus ad illud *Exodi* xx, 6: «Facies misericordiam in millia his qui diligunt me:» sicut in *ap. ad invidiam concupiscit spiritus*, alludit ad *ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes.* *Ibid.* vers. 5.

PROPTER QUOD DICTI (hic versus in nonnullis Græcis deest; unde cum omittit Tigurina et Paugina. Verum Romani alique plures Græci et Latini cum legunt. Probat Spiritum Dei majorem dare gratiam iis qui ipsam amant, reverentur, invocant, ipsique totos se subdunt, ex eo quod

dicit Scriptura et Spiritus Sanctus): DEUS SUPERBIS (qui spreto Deo mundum mundique honores et pompas sectantur) RESISTIT (vel, ut Cassianus legit, lib. XII *Instit.* cap. vi, *adversatur*; vel, ut Cyprianus, *epist.* ad *Novatianum*, *contrastit*; Syrus, *deprimi*, *centerit*), HUMILIBUS AUTEM (qui spreto mundi pompis et fastu, humiliter se Spiritui Dei subdunt et per omnia obediunt, ab eoque se in omnibus duci regique sinunt) DAT GRATIAM. — Porro id dicit Spiritus Sanctus, *Prov.* iii, 34: ibi enim nos legimus: «Illusores ipse deludet, et mansuetis dabit gratiam.» Septuaginta quos more suo citat et sequitur S. Jacobus hic, et S. Petrus I *epist.*, cap. v, vertunt: «Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.» Illusores enim sunt superbi, et mansueti sunt humiles.

Antiochus huius Jacobi gnomas habent omnes auctores hagiographi, ut hoc dogma verissimum, sed in praxi obscurum et difficile, tunc consensu testibus nobis persuadeant. *Prima* est Davidis, *Psalms.* xvii, 28: «Populum humilem salvum facies, et oculos superbiorum humiliabis.» *Secunda*, Salomonis, *Proverb.* xxix, 2 et 3: «Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritu suscipiet gloria.» *Tertia*, *Isaia*, cap. ii, vers. 12: «Dies Domini super hominem arrogantem et superbium.» Et cap. lxxvi, 1: «Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritum, et tremementem sermones meos?» *Quarta*, *Annae*, matris Samuelis: «Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore. Suscitavit de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, et solum gloriæ tenet.» *Quinta*, *Judith*, ix, 16: «Nec superbi ab initio placentur tibi, sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.» *Sexta*, *Virginis* Deiparæ: «Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Eusurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.» *Lucæ* i, 51. Accedit *septimus*, unus ex Septuaginta sacre Scripturæ interpretibus, qui rogatus a Ptolemæo Philadelpho, rege *Ægypti*, qua ratione quis posset cavere superbiam, respondit: «Si cogitet quod Deus superbos deprimat, mansuetos autem et humiles exaltat.» Denique omnes divinum voluminum pagine hanc ubique sententiam spurant, ait S. Augustinus, lib. III *Doct. Christ.*, cap. xxiii. Quocirca apposite Isidorus Pelusiota, lib. I, *epist.* 164, monet Martyrium, dicens: «Superbis Deus resistit: nam etiam ipsorum principi ab infido sese opposuit. Considera igitur quantum est, et Deum hostem atque adversarium habere, et veterem hostem socium.»

Cause sunt multe. *Prima*, quia ut radix omnis peccati et mali est superbia, *Ecl.* cap. x, vers. 15: ita radix et fons omnis boni et virtutis est humilitas.

Secunda, quia superbus est vas tumidum et vento arrogante plenum, ideoque gratiæ incapax: humilis vero est vas demissum et vacuum, ideoque gratiæ et liquoris divini capax. Sicut ergo pluvia

a collibus descendit in valles, ita gratia e caelo depluit in humiles.

Tertia, quia Deus est zelotes gloriae suae: unde superbos eam ambientes deprimit et sternit in gehennam, humiles vero eam adorantes exaltat ad gratiam et gloriam. Rursum humilitas meretur ditari et sublimari, superbia spoliari et deprimi. Sicut ergo umbra sequentem fugit, fugientem sequitur: ita honor superbos, qui eum ambitiose sequuntur, fugit; humiles qui eum fugiunt, sequitur.

Quarta, quia gratia est gratia et gratuito datur, nec nisi gratis, quales sunt humiles, qui de ea gratias agunt; non superbis, qui eam suis viribus et meritis attribuunt.

Quinta, quia regum, et praesentium Dei, sublimitas et magnificentia poscit illud Virgilio, *Aeneid.*, lib. VI:

Parecere subjectis, et debellare superbos.

Denique humilitas est virtus propria Christi et christianismi, juxta illud *Matth.* xi, 29: «Discite a me, quia mitis sum et humilis corde;» ita S. Bernardus, tract. *De Grad. humil.* Unde humilitas tam potens est, ut resistat Deo, juxta illud: «Dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stisset in confectione in conspectu ejus.» Confectio enim cordis est humilitas, virtutum regina, quae Deum vincit pro sua reverentia, ait Rupertus, lib. IV in *Ecod.*, cap. xxvi.

Quocirca S. Chrysostomus, hom. 20 in epist. ad Roman., ait superbiam esse summam stultitiam et insaniam, nec superbo quidquam esse insaniam. Quid enim insaniam quam Deo resistere, et cum Deo instar gigantum velle bellum gerere? Quid insanius quam se Dei, a quo omnia pendunt, favore, gratia et ope sponte privare et spoliare? Quid insanius quam non hominem, non angelum, non demonem, sed Deum habere antagonistam et hostem, eumque qui in superbos tonat et fulminat, ad duellum provocare? Unde S. Hieronymus, epist. 43: «Quale, ait, malum sit oportet, quod adversarium habet Deum!» Superbus enim suo fastu quasi Deum lacessit, et ad singulare certamen provocat. Unde Deus zelotes illud acceptat, atque: Meus est hic antagonista, meum hoc duellum: hic exereandae meae vires, hic proderendus novus Lueifer. Ita Cassianus, lib. XII *De Inst. remitt.*, cap. vii.

Unde S. Ambrosius, serm. 7 in *Psal.* cxviii, de superbia, locutus: Quid, inquit, hoc peccato potest esse deterius, quod a Dei cepit injuria? Ideoque Scriptura dicit: Deus superbis resistit, *Jacob.* iv, 6. Tanquam suae contumelie propulsator, veluti quoddam suscepit adversus superbiam speciale certamen; tanquam dicat: Meus iste adversarius est, qui me lacessit; mihi debetur ista congressio.

Sapienter ergo S. Fulgentius, epist. 6, cap. ix: «Crescat, inquit, in te humilitas animi, quae vera

est et integra sublimitas Christiani; et tanto magis in te cognoscas gratiam Dei crescere, quanto magis tibi humilitatem cordis videris abundare.» Et S. Augustinus, serm. 16 *De Martyribus*: «Multitudine, inquit, quaeritis? per vallem pervenit ad montem. Sedem quaeritis claritatis? prius bibite calicem humilitatis.» Idem, serm. 3 *De Verbis Domini*: «Comprehensus est Christus, cunctus, crucifixus et occisus. Ista est via. Ambula per humilitatem, ut pervenias ad aeternitatem. Deus Christus: patria est quo imus; homo Christus: via est qua imus. Ad illum imus, per illum imus, quid timeamus ne erremus? Non recessit a Patre, et venit ad nos: ubera sugebat, et mundum continebat; in praesepe manebat, et angelos pascebat Deus homo. Idem homo qui Deus, idem Deus qui homo.» Idem, serm. 8 *De Epiphania*: «Tota, inquit, Christianae sapientiae disciplina non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis et gloriae, sed in vera et voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Jesus Christus ab utero matris usque ad supplicium crucis, pro omni fortitudine elegit et docuit.» Idem, epist. 63 ad *Dioscorum*, docet non esse aliam viam ad veritatem, quam humilitatem; et sicut Demosthenes dixit, omnem vim eloquentiae consistere in pronuntiatione, sic omnem vim christianismi consistere in humilitate.

Idem viderunt Gentiles. Aesopus rogatus a Chitone, «quidnam ageret Deus,» respondit: τὸ πρῶτον ἐλάττω, καὶ ἔπειτα κτάνετο, id est, humilia exaltat, alta humiliat; ita habet ejus Vita. Artabanus, ut Xerxi dissnadeat expeditionem in Graecos, ait Deum altis arbores, turres et montes fulminare, humiles vero servare et tueri; magna et superba castra parvis copiis sternere, nec sinere alium praeter se altum sapere. Ita Herodianus, lib. VII. Vere Tragicus: «Sequitur superbos ultor a tergo Deus.»

Porro haec signa et effectus humilitatis assignat S. Basilius, orat. 17 *De humilitate*: «Qui, inquit, summa modestia esse praeditus, et qui dum conviciis afficitur, fatetur se longe esse inferiorem, quam dicatur, ejus animus nulla unquam convicia percellat et perturbabit: sed si appellabitur inops, novit se inopem esse, et omnibus rebus indigentem, ac quotidiana Domini suppeditatione opus habere. Quod si acceperit ignobilem et obscuro loco natum se dici, jam animo multo ante percepit factum se esse ex limo.» Et mox: «Consequitur autem humilem animus visus subtristis et in terram demissus, habitus neglectus, capillus passus, vestis sordida, ita tamen ut videantur hae casu ac fortuito fieri, quae lugentes de industria faciunt.»

7. SEDUTI ERGO ESTOTE DEO, — ὑποτάξασθε, id est subordinamini; Syrus, *servi estote*: rectus enim naturae ordo postulat, ut creatura subordinetur et serviat suo creatori. «Deo ergo servite,» ut Dei gratiam et amicitiam obtineatis. Nam, ut dixi, «Deus humilibus dat gratiam.» Quocirca

Psaltes, *Psal.* lxi, 2: «Nonne Deo, inquit, subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Nam et ipse Deus meus, et salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius (1).»

RESISTITE (ἀντὶστῆτε, id est, contra stete, opponite vos, adversamini; Syrus, *insurgite in eum*) DIABOLO, — qui quasi rex super universos filios superbiae, ut ait Job cap. xli, vers. 25, vos sollicitat ad superbiam, pompasque mundi ambiendas. Resistere autem non possumus acriori et longiori tentationi, sine novo gratiae Dei auxilio, uti ex S. Augustino docent Doctores. Ergo ante omnia invocanda est assidue Dei gratia, ac parva victoria illam non nostris, sed Dei viribus acceptam ferre debemus. «Nam utique ut diabolo resistamus et fugiat a nobis, ideo precantes dicimus: Ne nos inducas in tentationem,» ait S. Augustinus, *De Natur. et Gratia*, cap. LVIII.

ET FUGIT A VOBIS. — Si homini te invadenti resistas, non ideo illum fugas et vincis: at si diabolo resistas, illum fugas et vincis. In tua ergo potestate, tibi que facilis est de eo victoria: quia, ut ait S. Augustinus, hom. 12, inter 50, «Suadere diabolo et sollicitare potest, cogere omnino non potest; et ideo cum per Dei adiutorium in tua potestate sit, utrum consentias diabolo, quare non magis Deo, quam ipsi obtemperare deliberas?»

Porro diabolus «nostris ipsorum desideriis nos oppugnat,» ait S. Basilius, hom. 23. Et, ut ait S. Ambrosius, lib. I *De Cain et Abel*, cap. v: «Oculus delectat, aures demulcet, sed mentem inquinat; multa mentitur, alsa adjungit, vera subducit; spondet pecuniam, aurum offert, sed auferit disciplinam.» Ad haec ita est calliditas diaboli, ut ea parte qua infirmiores et minus nos oppugnet; sicut dux oppugnat arcem ea parte qua debilior est, ait S. Gregorius, XXXI *Mor.*, xvii, alias xxx, qui et addit: «Dolosus adversarius simul ferire nititur, et aperte sevens et in insidiis latens, etc. Saepe enim tentationem proponit de libidine, et subito fraudulentius cessans elationem suggerit de servata castitate. Et sunt nonnulli, qui dum multos ex castitatis arce in foveam elationis cecidisse conspiciunt, vite suae castitatem negliges, et in immunditia libidinis demerguntur. Sunt vero et diverso nonnulli, qui dum libidinis immunditiam fugiunt, per castitatis eulmen in voraginem elationis ruunt.» Quocirca semper vigilare debemus, semperque parati ad dimicandum, ac nascenti tentationi illico resistere; nam, ut idem ait XXI *Mor.*, vii: «Si tentationi in corde nascenti festine non resistitur, hae eadem qua nutritur, mora roboratur; et exis-

tens foris in operibus vinci vix praevalet, qui ipsam intus membrorum dominam mentem captivam tenet.» Rursum demon semel victus et fugatus, iterum iterum redit ad nos tentandum, uti redit ad Christum, *Math.* iv, 5 et 8. Si tamen fortiter et constanter repellatur, non tam facile et cito redit ad tentandum nos, saltem eodem tentationis genere, ne iterum vincatur et pudeat. Unde S. Ambrosius in cap. iv *Luce*: «Cedere, ait, solet vere virtuti, etsi invideri non desinat, tamen instare formidat: quia frequentius refugit triumphari.»

Quocirca S. P. N. Ignatius in *Exercit. spirit.*, diabolum comparat primo, feminae prociaci, quae viro timido impotenter dominatur et insultat, audacem vero veretur, eique silens se submittit. Secundo, S. Gregorius, lib. V *Moral.*, cap. xvii, ac Olympiodorus, et alii exponentes illud Job cap. iv, vers. 11, *Tigris perit, eo quod non haberet praedam*; ubi pro *tigris*, Septuaginta vertunt, *myrmeoleon*, id est *formica leo*: Diabolus, inquit, est myrmeoleon, qui coram piis et constantibus qui ei resistunt, timidissimus est ut formica; impiis vero et inconstantibus qui ei cedunt, terribilis instat ut leo. Sic et Theodorus Studita, epist. 68: «Timidus, ait, est diabolus, relictus, imbellis, ideoque animositatem quadam longe abigendus, ut idcirco germanus Dei clamet S. Jacobus: Resistite diabolo, et fugiet a vobis.» Tertio, S. Chrysostomus, conc. 3 *De Lazaro*, diabolum comparat cani, qui mensae assistit quamdiu quid inde ei proficiat, aures demulcet, sed mentem inquinat; multa mentitur, alsa adjungit, vera subducit; spondet pecuniam, aurum offert, sed auferit disciplinam.» Ad haec ita est calliditas diaboli, ut ea parte qua infirmiores et minus nos oppugnet; sicut dux oppugnat arcem ea parte qua debilior est, ait S. Gregorius, XXXI *Mor.*, xvii, alias xxx, qui et addit: «Dolosus adversarius simul ferire nititur, et aperte sevens et in insidiis latens, etc. Saepe enim tentationem proponit de libidine, et subito fraudulentius cessans elationem suggerit de servata castitate. Et sunt nonnulli, qui dum multos ex castitatis arce in foveam elationis cecidisse conspiciunt, vite suae castitatem negliges, et in immunditia libidinis demerguntur. Sunt vero et diverso nonnulli, qui dum libidinis immunditiam fugiunt, per castitatis eulmen in voraginem elationis ruunt.» Quocirca semper vigilare debemus, semperque parati ad dimicandum, ac nascenti tentationi illico resistere; nam, ut idem ait XXI *Mor.*, vii: «Si tentationi in corde nascenti festine non resistitur, hae eadem qua nutritur, mora roboratur; et exis-

Moraliter: Notat S. Gregorius III *Mor.*, cap. viii, diabolum quo valentius vincitur, eo ardentius ad insidias instigari, ut qui viribus victus est, insidiis et dolis vincat. Unde Cassianus, lib. V *Inst.*, cap. xix, monet athletam Christi, ut quanto magis triumphorum successibus crevit, tanto collectionum robustiorem ordinem successurum expectet. Hinc sicut vulpes procumbunt, quasi mortuae, ut gallinas quasi securas alliciant et devorent; sic et demon subinde se quasi victum fugere simulat, ut hominem quasi de victoria securum, ex improvise invadat et prosternat: perinde ac Horatius, unus et tribus superstes, fugiens.

(1) Haec cum versibus praeced. connecti possunt, hoc modo: Subdite Deo vestram de appetentia et de modis appetita consequendi opinionem, ipsamque cupiditatem; nihil quaerite, quod ille quaeri non vult; nihil eo modo, quo ille non vult; nihil ad eam usque mensuram, ad quam usque nos proveti non vult.

tres Curiatos vicissim occidit, itaque Romanis dominium in Albanos consignavit. Et Antigonus cedens hostibus, dicebat se non fugere; sed commodum suam a tergo persequi, teste Plutarcho in *Apophth.* Denique sanctiores magis infestat diabolus,isque magis insidiatur, utpote quos sibi dissimiliores, ac Deo similiores videt et invidet: peccatores enim quasi sibi similes negligit, quia eos possidet.

8. APPROPINQUATE DEO (non corporis, sed cordis mentisque passibus, id est affectibus), ET APPROPINQUAVIT VOIS. — Quæres qua via appropinquemus Deo? Respondeo primo, recedendo a diabolo eiusque resistendo, ut præcessit: Deus enim et diabolus sunt duo extrema summe contraria, duoque hostes sibi infensissimi: unde quo magis ab uno recedis, eo magis accedis ad alium oppositum; ita Origenes, lib. IV in *epist. ad Roman.*, cap. v: Bellum, inquit, contra diabolum, pacem parat ad Deum; tumque huic appropinquamus, cum illi resistimus.

Secundo, humiliando nos: Deus enim humilibus dat gratiam, ut præcessit; ita S. Augustinus, serm. 2 *De Ascensione*: « Videte, fratres, ait, magnum miraculum. Altus est Deus: erigis te, et fugit a te; humilias te, et descendit ad te. Quare? quia excelsus est et humilia respicit, et alta, id est superba, de longe cognoscit, ut deprimat; ita Hugo: Per humilitatem, ait, et bona opera appropinquare debemus Deo, « ut ad misericordiam, ut nudi ad divitem, ut famelici ad panem, ut infirmi ad medicum, ut servi ad dominum, ut discipuli ad magistrum, ut cæci ad lumen, ut frigidi ad ignem. »

Tertio, purificando nos a peccatis per poenitentiam. Unde quasi explicans subdit S. Jacobus: « Emundate manus, peccatores, et purificate corda; » quo enim magis a peccato et impuritate recedimus, eo magis ad virtutem, puritatem et Deum accedimus, juxta illud *Psal.* xxxvii, 15: « Declina a malo, et fac bonum. » Ita Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. vi, docet peccatorem accedere ad Deum per actus fidei, timoris, spei, dilectionis, contritionis et propositi novæ vitæ; juxta illud *Zachariae* i, 3: « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos. » Ita Magdalena poenitens accessit ad pedes Jesu rigens eos lacrymis, osculans et ungens, *Luce* vii.

Quarto, amando Deum et opera charitatis exercendo. Amor enim jungit amantem amato, imo eum in illum transformat. Unde S. Joannes, *epist.* I, cap. iv, vers. 16: « Deus, inquit, charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet et Deus in eo; » et Sapiens, *Proverb.* viii, 17: « Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilant ad me, invenient me; » et Apostolus, *Rom.* viii, 33: « Quis nos separabit a charitate Christi? An tribulatio? an angustia? » etc. Nimirum magnæ amoris est amor: amor trahit amorem, uti magis ferrum.

Quinto, per orationem ac per studium perfectionis; ita Origenes, hom. 1 in *Genes.*: Sicut, inquit, non æqualiter illuminantur oculi corporis a sole, sed tanto magis, quanto altius quis in altiora loca condescendit: ita mens quanto excelcius appropinquat Christo, tanto clarius ejus lumine radiatur; juxta illud *Psal.* xxxiii, 6: « Accedite ad eum, et illuminamini. » Proprie vero appropinquamus Deo, cum quasi obsequentes servi, amici et filii nos nostrarque omnia offerimus Deo tanquam summo omnium domino, amico et patri; dicimusque cura *Psalte*: « Mihi autem adherere Deo bonum est, » *Psal.* lxxii, 28. Ex adverso enim queritur Deus de nonnullis, dicens *Isaia* xxix, 13: « Appropinquant populus iste ore suo, et labiis suis glorificant me; cor autem ejus longe est a me; » et *Jerem.* cap. ix, 2: « Prope est tu ori eorum, et longe a rebus eorum. » Vidit id per umbram Plotinus Platonicus philosophus, *Enneade* 6, lib. IX, cap. vii, cum ait: « Oportet nos animam ab omnibus rebus externis separare tanquam a sarcinis et obstructis, ut possit a Deo illustrari. Sicut enim oportet materiam primam omnibus formis esse vacuum, ut ita figuris omnium rerum possit recipere: ita oportet animam hominis esse informem, ut a Deo informari commode possit. »

Porro appropinquamus Deo non paræ nature et liberi arbitrii viribus, quasi his nos preparamus ad Dei gratiam recipiendam: ut contendebant Semipelagiani facientes gratiam pedisse quam liberi arbitrii; sed præventi et excitati a Dei gratia. Hæc enim nostræ conversionis et accessus ad Deum est, et dux, et principium, uti definit Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. v. Et Christus ipse, *Apoc.* iii, 20: « Ecce sto ad ostium et pulso: si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cenabo cum illo, et ille mecum. » Et *Psaltes*, *Psal.* lxxviii, vers. 11: « Misericordia ejus præveniet me. » Diserte vero Christus asserit *Joh.* cap. vi, 44: « Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. » Vere S. Hieronymus in cap. ii *ad Ephes.*: « Absque cruore (id est, merito crucis) Domini Jesu, nemo appropinquat Deo. »

ET APPROPINQUAVIT VOIS. — Deus cum sit ubique, non longe est ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, movemur et sumus, ut ait Apostolus, *Act.* xvii, 28. Localiter ergo et substantialiter nulli appropinquat, sed accidentaliter per gratiam, et casualiter per operationem virtutum. Sicut enim peccator per peccatum cecidit a Deo et appropinquat diabolo, morti et inferno: sic idem per poenitentiam et bona opera accedit ad Deum. Ita Cain post occisum fratrem vagus et profugus exulavit a Deo, *Genes.* iv, 12. Et filius prodigus abiit in regionem longinquam, *Luce* xv, 13. Sed, ut recte notat S. Augustinus, lib. IV *Confess.*, cap. ix: « Qui amittens dimittit Deum, fugit ab ipso placato ad ipsum iratum. »

E contrario ad Christum accesserunt Apostoli, dicens: Petro: « Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, » *Joannis* vi, 63.

Porro non tantum peccatores per peccatum ortale, sed et justi per peccata venialia elonant se aliquantulum a Deo, præsertim per tepiditatem et torporem, cum in bonis operibus et studio proficiendi impescunt: appropinquant vero Deo, cum defectus suos lacrymis abluunt, fervorem resumunt, bonis operibus sedulo intendunt, perfectioni student. Jam quia multiplex nobis quotidie obrepit negligentia, hinc jugi ejus expurgatione mentisque excitatione nobis opus est, uti docet S. Leo, serm. v. 3 et 11 *De Quadragesima*.

Nota: Appropinquat Deus poenitentibus et justis ferventibus per multiplicem operationem et effectum, quem quadruplicem assignat Thomas Anglicus. *Primus*, inquit, est illuminatio mentis respectu cognoscendorum, ut cum cæcus illuminatus est a Jesu, *Luce* xviii, 40. *Secundus* est, instructio respectu operandorum, juxta illud *Deuteronom* cap. xxxiii, vers. 3: « Omnes Sancti in manu illius sunt: et qui appropinquat pedibus ejus, accipiet de doctrina illius. » *Tertius* est, receptio peratio divine gratiæ, puta justitia, vel primæ, vel augmenti illius. *Quartus* est, delectatio interne lætitiæ, qui dicitur hymnus omnibus Sanctis Dei, populo appropinquanti sibi, *Psal.* cxlviii, vers. 14. « Bonus es, Domine, anime quærenti te, quid ergo invenienti? Vis ergo inveniri ut quæris, quæri ut inveniaris, » ait S. Bernardus, *De diligendo Deo*. Et *Psaltes*, *Psal.* lxxxiii: « Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensionis in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, in loco quem posuit. »

EMUNDATE MANUS — ab omni rapina, pugna, libidine, gula omnique peccato. Per « manus » enim intelligit melonymice omne opus externum: hoc enim manibus fit et perpetratur; sicut per corda intelligit opus internum. « Manus » ergo significant externas actiones, cor internas affectiones, q. d. Purificate corda ab omni prava cogitatione, machinatione, delectatione, ac vicissim et manus ab omni pravo opere, ut nec mali quidquam agatis, vel velitis. Alludit ad *Psal.* xxiii, 3: « Quis ascendit in montem Domini? Innocens manibus et mundo corde. » Sic Paulus jubet orantes levare ad Deum puras manus, 1 *Timoth.* ii, 8: vide ibi dicta. Hujus rei symbolo sacerdotis et fideles ante sacram communionem lavant manus, ut protestentur se peccatum ab omni culpa per manus commissis; nam, ut ait Beza: « Hoc est veraciter nos appropinquare Domino, operis videlicet munditiem et cordis simplicitatem habere. »

ET PURIFICATE (SYRUS, sanctificate) CORDA, — ruentes et animos. Dicit hoc primo, contra Judæos, qui omnem purificationem ponebant in cæmonis externis, cum Christus et Christianismus

præcipuam sanctitatem ponant in puritate cordis et mentis. Secundo, ut doceat quomodo debeat emundare manus, id est opera, nimirum purificando eorum fontem et radicem, puta cor. Nam, ut Christus ait: « De corde exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia: hæc sunt que coinquinant hominem, » *Matth.* xv, 19.

Sicut ergo medici curant externos morborum morbos, expurgando internos viscerum pravos humores qui eos causant: ita fidei expurganda est mens, ut sordes manuum, id est operum, inde manantes expurgentur. Quocirca S. Paulus, 1 *Timoth.* i, 5: « Finis, ait, præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. »

DUPLEX ANIMO. — In *Psalms* vocantur « duplici corde, » qui aliud quasi cor in visceribus abscondunt, aliud in manibus et operibus ostendunt. Græce διπλοκαρδοι, id est *bianimes*, inconstantes, qui nunc hoc, nunc aliud cupiunt et volunt; unde Syrus veritè *divisi vel dubii mente*; vide dicta cap. i, vers. 8. Præclare Nyssenus: « Simplicem mentem, ait, et unius modi voco, eam que in solo bono animadvertitur, et nullius mali communionem permittit est. » Et Cicerio, lib. *De Senect.*: « Animus, ait, omni admixtione corporis liberatus, purus et integro esse cupit. »

9. MISERI ESTOTE, — τὴν κακοψυχίαν, id est affligite vos, vel affligimini, tum per internam dolorem mentisque compunctionem; tum per externas corporis afflictiones, ut jejunia, orationes, humicationes. Syrus, *humiles efficiamini*. Docet modum emundandi manus et corda, itaque appropinquandi Deo, esse poenitentiam, compunctionem, afflictionem, qua miseria anime nostræ non tantum cognoscamus et confiteamur, sed et deploramus; puniamus, castigemus, extirpemus per penas et miseria partim hujus vitæ patienter toleratas, partim voluntarias et sponte assumptas.

« Miseri estote » ergo, primo, miseriam vestram humiliter agnoscendo; secundo, miseriam culpæ et peccati deplorando et castigando; tertio, miseria hujus vitæ patienter tolerando; quarto, miseria et tormenta æterna gehennæ per modicas et breves poenitentias redimendo; quinto, tentationes et persecutiones fortiter cum Christo sustinendo; sexto, alienis calamitatibus compatiendo; septimo, per labores presentis vitæ alacriter ad æterna gloria transeundo; octavo, a miseriis hujus peregrinationis et exilii ad Christum et celum suspirando. Unde Thomas Anglicus oculo hujus vitæ recenset miseria, nimirum culpæ originalis, peccati actualis, innatæ fragilitatis, mundanae paupertatis, humane persecutionis, diabolicæ tentationis, æternæ calamitatis, poenitentia salvatoris. Sumus ergo hic in valle lacrymarum miseria, ideoque nos ipsos miserari, gemere et deplorare debemus, juxta illud *Eccles.* vii, 3: